

voor de adellijke dame Aleid van Zandenburg, maar ook als auteur in de persoon van Barbara Sagers, het hoofd van het Gentse Lazarus Gasthuis, die in de vijftiende eeuw een lepratraktaat schreef waarnaar in de inleiding van de bundel verwezen wordt. Het genderperspectief zou in de sfeer van de artesteksten nog tot interessante, nieuwe inzichten kunnen leiden. Zo zou ik het niet onlogisch vinden om te proberen na te gaan of het al dan niet vermelden van vrouwen in vertaalboekjes (zie de bijdrage van B. van der Have) kan gekoppeld worden aan de sekse van de geïntendeerde gebruikers. Nog een laatste, kleine opmerking: gezien het feit dat er in de bijdrage van C. Muusers (148, noot 7) vermeld wordt dat de kok in onze contreien in toenemende mate een keukenmeid was en er ook op de afbeelding (149) duidelijk een vrouwelijke kok staat, was het gendercorrect geweest om over de 'kok/kin, hij/zij' in plaats van over 'de kok, hij' te spreken. Ere aan wie ere toekomt, ook op culinair vlak...

Katrien Heene

W. van Anrooij, e. a., *Al t' Antwerpen in die stad. Jan van Boendale en de literaire cultuur van zijn tijd* (Nederlandse literatuur en cultuur in de Middeleeuwen XXIV; Amsterdam: Prometheus, 2002, 207 blz., €22,50, ISBN 90 446 0099 0).

De essays die opgenomen zijn in *Al t' Antwerpen in die stad* spruiten voort uit een Vlaams-Nederlands interuniversitair samenwerkingsverband rond stadscultuur in de laatmiddeleeuwse Nederlanden en vormen de weerslag van een workshop over 'Literatuur in en rond Antwerpen 1300-1350.'

Zoals de titel van de bundel aangeeft, ligt de focus op de historische en ethische teksten geproduceerd door Jan van Boendale of — voor wie zich op dit vlak wat voorzichtiger opstelt — door de zogenaamd Antwerpse school. Methodologisch wordt geopteerd voor een contextuele benadering waarbij de teksten bekeken worden in relatie tot hun historische en maatschappelijke omgeving. Een perfecte toepassing van dit uitgangspunt vinden we in essays als dat van G. Warnar over de verschil- en vooral de raakpunten tussen Boendale en Ruusbroec, dat van J. van Leeuwen over het beeld van vorsten en rechters in de Middelnederlandse *Melibeus*, of dat van J. Reynaert die het auteurschap van de *Melibeus* en *Dietsche doctrinale*, op basis van tekstuele en inhoudelijke indicaties, wel met grote stelligheid aan Boendale toeschrijft. De algemene historische achtergrond waartegen de literaire activiteiten zich afspeelden, wordt geschetst door R. van Uytven in een essay over de betekenis van de stad Antwerpen in de veertiende eeuw. Bijdragen als die van M. Piters over de berijmde inhoudsopgaven in Boendale's *Der leken spiegel* of die van W. van Anrooij over de verschillende typen tekstuele geleiding in de Middelnederlandse letterkunde zijn technischer en moeilijker te smaken voor minder filologisch of literair geïnteresseerden. Dit geldt ook voor de bijdrage van S. Corbellini over de verspreiding van Albertanus van Brescia, de Italiaanse inspiratiebron voor de *Melibeus* en *Dietsche doctrinale*, die zeer descriptief is. A. Mulder-Bakker gaat dan weer vrij ver in de — overigens zeer interessante — hypothesen die zij vanuit genderspectief formuleert over twee veertiende-eeuwse verzamelhandschriften. Beide codices met basisteksten uit het christelijk geloof en moralistisch-didactische teksten, waaronder die van Boendale, zouden volgens haar als een soort 'familieboeken' gefungeerd hebben in stedelijke kringen. Mulder-Bakker meent dat uit deze boeken een revolutionaire boodschap valt af te leiden waarbij 'goede' huisvrouwen als bondgenoten gezien worden bij het propageren van het moderne staats- of stadsgezag. J. Reynaert tenslotte wijst in zijn bijdrage op de invloed van een figuur als Jeanne van Valois op

de manier waarop Boendale over vrouwen schrijft en ook Mulder-Bakker vestigt onze aandacht op de gelijkenissen tussen de bemiddelaarsrol van Jeanne in de historische realiteit en die van Prudentia in de *Melibeus*. 'Cherchez la femme' het blijft een uitdaging, ook voor mediëvisten.

Katrien Heene

P. Stabel, B. Blondé, A. Greve, ed., *International trade in the Low Countries (14th-16th centuries). Merchants, organisation, infrastructure. Proceedings of the International Conference Ghent-Antwerp, 12th-13th January 1997* (Studies in urban social, economic and political history of the medieval and early modern Low Countries X; Leuven-Apeldoorn: Garant, 2000, xiii + 267 blz., ISBN 90 441 1005 5).

Dit boek is de bundeling van dertien bijdragen aan de internationale conferentie, georganiseerd door de universiteiten van Gent en Antwerpen, in januari 1997. Het thema van de conferentie was de dagelijkse praktijk en de infrastructuur van de internationale handel in de Lage Landen op het breukvlak van de late Middeleeuwen en de vroegmoderne tijd, met nadruk op de contacten tussen kooplieden en lokale ondernemers van de exportnijverheid en het functioneren van de tussenhandel. Financiële organisaties en technieken, zoals het geavanceerde Italiaanse financieringsmodel en de Italiaanse bedrijfsvoering, speelden hierbij een ondersteunende rol (vii).

Een tweede thema van de conferentie was de verhouding tussen lokale handelaren en vreemde kooplieden. Zelfs binnen de gemeenschappen van buitenlanders bestonden verschillende organisatietypen, afhankelijk van de aard, traditie en grootte van de firma. Dezelfde verschillen zijn herkenbaar bij de sociale en economische organisatie van de buitenlandse kooplieden in de havensteden. Hadden ze bijvoorbeeld de bescherming nodig van de natie waartoe ze behoorden? Welke verschillen bestonden er tussen de verschillende naties (mediterrane versus hanzeatische handel in de late Middeleeuwen, Brugge versus Antwerpen in de zestiende eeuw, landhandel versus overzeese handel en de verschillen tussen de handel in bulkgoederen en de handel in luxe producten)? Vragen te over dus.

De bijdragen bieden een rijk palet aan onderwerpen, overigens zonder veel onderlinge samenhang. Zoals te verwachten ligt de nadruk bij de Zuidelijke Nederlanden, met voorkeur voor Brugge. De meeste bijdragen gaan over groepen buitenlandse handelaren in de Lage Landen, zoals Hanzeaten, Portugezen, Spanjaarden, Castilianen, Engelsen en Antwerpenaren in Amsterdam. Daarnaast zijn er enkele thematische artikelen over netwerken, marketing en commerciële ideologie. De bundel bevat een mengeling van jong aankomend talent en door de wol geverfde onderzoekers. Al met al is de kwaliteit van de bijdragen goed. En in dat opzicht is de bundel evenwichtig.

In de afsluitende bijdrage van Dick de Boer wordt gewezen op een stimulerende conferentie in december 1997, hoewel de bijeenkomst in januari 1997 plaatsvond. Hij erkent dat het niet mogelijk is om tot duidelijke conclusies te komen, daarvoor is de bundel te breed van opzet en bestaat er te weinig samenhang tussen de bijdragen (243). Wel ziet hij een toenemende belangstelling bij economische historici voor de sociale voorwaarden en sociale context waarbinnen de handel plaatsvond. Men is op zoek naar de individuele handelaar en zijn sociale infrastructuur. Daarbij is De Boer niet erg gelukkig met de traditionele benadering van de Lage Landen op het breukvlak van de Middeleeuwen en de vroegmoderne tijd. Er wordt nog te veel